

ÅREN 2023 och 2024
VID SÖRFJÄRDEN

ÅREN 2023 och 2024 VID SÖRFJÄRDEN

Detta årshäfte avser verksamheten inom Fältstationen Rördrommen under 2023 och 2024. Därmed är traditionen sedan 2006, att ge ut ett årshäfte, återupptagen. Årshäftet speglar fältstationens mångfald av aktiviteter och vi hoppas att det ska komma till glädje och ge ett fördjupat intresse av naturen.

Tack till författare och fotografer som på ideell basis bidragit till detta årshäfte. Ett speciellt tack till Länsstyrelsen som finansierat utgivningen.

INNEHÅLL

Fältstationen Rördrommen – ett samarbete över föreningsgränserna	3
Sten Ullerstad in memoriam.....	4
Ny vattenregim för Mälaren - Förbättrad ekologisk status?	5
Tillgänglighet och underhåll	8
Örnräkning 2023 och 2024	10
Bisamhället, det perfekta matriarkatet.....	13
Biåret 2024.....	16
Fältstationen Rördrommens temadagar säsongen 2024.....	17
Skäggmesens dag.....	18
Faunaåret 2024 vid Sörfjärden.....	24
Grågås vid Sörfjärden 2023 och 2024.....	28
Några rader om att vara Stugvärd vid Öppet Hus.....	32
Fältstationen Rördrommens skolverksamhet.....	33
En pärla i Mälaren har äntligen blivit naturreservat.....	35
Kampen mot den invasiva växten sjögull.....	37

Omslagsbild fram- och baksida: Grågåsfamilj vid badet Barva-Lappen. Foto: Leif Carlsson
Mittuppslag: Strandäng i vinterskrud, invid Fältstationen Rördrommen. Foto: Leif Carlsson

Häftet är framtaget i början av 2025, av Fältstationen Rördrommen i samverkan med Länsstyrelsen. Författarna svarar för innehållet i sina artiklar. Fältstationen Rördrommen samarbetar med Studiefrämjandet.

Grafisk produktion: Rördromsgruppen, med Håkan Gustafson som redaktör.

Fältstationen Rördrommen – ett samarbete över föreningsgränserna

Fem ideella föreningar har gemensamt ansvar för verksamheten på Fältstationen Rördrommen. Medlemmar ur de fem föreningarna har representanter i Rördromsgruppen, som leder fältstationens arbete. De fem föreningarna är: Naturskyddsföreningarna i Eskilstuna och Strängnäs, de Ornitologiska klubbarna i Strängnäs och Eskilstuna samt Eskilstuna Biodlareförening. Fältstationen Rördrommens ekonomi administreras av Naturskyddsföreningen Eskilstuna.

Fältstationen, belägen vid Örsundet mellan Barva-Lappen och Sörfjärden, är öppen för allmänheten alla söndagar, klockan 9-15, från början av mars till slutet av oktober. Besökarna välkomnas av en stugvärd som gärna informerar om fältstationens verksamhet och naturen runt omkring.

Under säsongen anordnas ett antal temadagar, t.ex om Vårblommor, "Fågelskådningens dag" med bl.a fokus på området karaktärsfågel rördrom, Biodling och vildbin, "De vilda blommornas dag", Fjärilar, med mera. För mer information besök vår hemsida.

Här finns fågeltorn, gåsåker, naturstig, betad äng, bihotell, en kunskapskupa som visar hur bisamhället fungerar samt utställningar om Sörfjärden, havsörn och fladdermöss. Ett av fågeltornen – Rördromstornet – är funktionsanpassat och kan nås med rullstol och barnvagn.

Enklare fika erbjuds till självkostnadspris.

Hjärtligt välkommen önskar Rördromsgruppen!

<http://rordrommen.nu/rordrommen/>
Kontakt: info@rordrommen.nu

Sten Ullerstad in memoriam

Ännu en kamrat har gått ur tiden. Efter år av kamp mot sin blodsjukdom slutade Sten Ullerstad sina dagar den 22 april 2023. In i det sista, från sin sjuksäng, var Sten engagerad i verksamheten på Rördrommen.

Lars Broberg var den som startade Fältstation Rördrommen men Sten blev snabbt den drivande kraften för att få verksamheten att gå runt. En av Stens starka sidor var att hitta bidragsgivare för att finansiera stationens verksamhet.

Ett stort arbete var att planera och genomföra den årliga örnräkningen, första lördagen i mars varje år. Med åren blev örnräkningen allt större och omfattade mer än 90 observationsplatser 2023, från Stockholm till Vättern, med behov av lika många observatörer!

Varje vår kom skolklasser från skolor i Strängnäs och Eskilstuna för att under en dag lära sig mer om fåglar och naturen, livet i vatten samt bin och biodling. Detta var ett pusselarbete, dels att planera in skolorna, dels att hitta folk för att bemanna de tre stationerna.

Under helger höll Rördrommen *öppet hus* för att informera besökare om fältstationens verksamhet och hålla stugan öppen, så att besökare kunde ta del av de fina och intressanta utställningarna. Denna bemanning skulle också fyllas med folk.

Sten lade ner ett ofantligt arbete på verksamheten vid Fältstationen Rördrommen, dels bemanning av olika aktiviteter, dels driften av stationen med underhåll av byggnader, spänger och fågeltorn m m. Han hade en stor hjälp med arbetet av sin hustru Kerstin. Vi hoppas att hon fortsätter och bidrar med sina kunskaper om Rördrommen.

Spåren efter Stens stora engagemang och outtröttliga arbete för Fältstationen Rördrommen lever vidare!

/Leif Ekblom och Rördromsgruppen

Ny vattenregim för Mälaren - Förbättrad ekologisk status?

Av Leif Carlsson

Den nu gällande vattendomen för Mälaren, från 1960-talet, utformades utifrån målsättningen att framför allt säkra dricksvattenförsörjningen från sjövattnet. Problem har dock funnits med saltvatteninträngning i vissa situationer.

I Klimat- och sårbarhetsutredningens delbetänkande SOU 2006:94 har man föreslagit att Mälarens behov av ökad avtappning och förbättrad reglering ska tillgodoses via utbyggnad av slussarna i Stockholm och Södertälje. Stockholms stad planerar därför att kunna öka avtappningskapaciteten genom Slussen/Söderström i samband med att Slussen byggs om. En ökad kapacitet för tappning kan även komma att bli aktuell genom ombyggnad av slussen i Södertälje kanal. SMHI har på uppdrag av Stockholms stad tagit fram ett förslag på ny reglering av Mälaren.

Den kommande vattenregimens främsta syften är att förhindra saltvatteninträngning i Mälaren, samt att förhindra översvämningar i Stockholm i samband med förväntade extremväder. En anpassning till den fortsatta klimatförändringen med stigande havsnivå och mera våldsamma plötsliga vädersituationer.

Den kraftigt utökade utskovskapaciteten ger dock samtidigt möjligheten att efterlikna en årstidsstyrd vattenregim. Det vill säga behålla ett högt vårvatten långt in mot försommar. Den tid på året då vattennivåer sjunker eftersom solen står högt och ökar avdunstning samtidigt som växtligheten börjar förbruka vatten. Tillsammans med att SMHI har förfinade metoder att övervaka situationen i Mälarens tillrinningsområde gör att man vågar sträva efter att höja Mälarens ekologiska status. Styra mot en variation i vattenstånd som ekosystemet och organismerna är anpassade till.

Omsorgen om Mälarens/Sörfjärdens ekologiska status är sedan mycket länge lågt prioriterad. Någon naturlig, i tid och amplitud, årstidsstyrd vattenregim existerar inte sedan mer än 100 år (?). De naturliga, ekologiskt avgörande, störningsregimerna är utslätade. Människan påverkar numera de naturliga skeendena i så hög grad att den "vanliga" biologiska mångfalden inte längre har fullt funktionellt livsrum. Uttryck som "naturen har sin gång" används numera när insikt saknas, särskilt av dem som utgår ifrån tro och önskingar, mer än från evidens.

Delar av civilsamhället, företag bland annat, har förstått att utan fungerande ekosystem uteblir nödvändiga ekosystemtjänster. Vi kan inte längre bortse ifrån trippelkrisen, som vi har försatt oss i: förlust av biologisk mångfald, klimatförändring och spridningen av miljögifter. Kriserna som förstärker varandra känner vi numera väl till, och kunskap finns, möjligheter finns. Insikten om nödvändigheten av åtgärder växer. För en dräglig framtid åt människan måste natur, ekosystem, restaureras - återuppbyggas. Det kommer inte att räcka med ett passivt sparande/naturskyddande i kulturlandskapet. Allt detta med den allra största respekt för människans odlarmöda genom århundradena. Respekten för äganderätten måste också vara tydlig.

Självklart är människans fantastiska odlarmöda värd all beundran. Hennes totala omdaning av landskap är imponerande och är tveklöst en av grundförutsättningarna för det välstånd vi har i dag. Samtidigt finns naturligtvis fortfarande behoven av tillräckligt god ekologisk funktionalitet. Livsmedelsindustrins intressen bör inte tillåtas väga över. Nu aktuell strävan att restaurera natur måste välkomnas.

Formuleringarna ovan bör ses som generella - giltiga i hela de, under flera hundar år intensivt, brukade och omdanade landskapen. Den utbredning dagens flora och fauna har - nutidens ekologiska funktionalitet i ett landskapsperspektiv - är resultat av pågående form av markanvändning i samma höga eller högre grad än av geografi. Människans påverkan är nu så kraftfull och total att naturens krafter hålls tillbaka. Styr. Men, som en spänd fjäder, slår den allt oftare tillbaka. Skoningslöst.

Med ovanstående som grund, planerar Fältstationen Rördrommen för, och ser en möjlig roll i en övervakningsfunktion. Genom standardiserade långsiktiga studier av utvalda signal- eller nyckelarter samt ekosystemfunktioner, hoppas vi kunna avläsa förändringar orsakade av den kommande vattenregimen.

Mulbete med hjälpbehov invid Fältstationen Rördrommen. Mindre smaklig gräsväxt får ett övertag. Slåtter som komplettering är en tänkbar lösning.
Foto: Olle Philipsson

Hävd av strandängar som vård av ett kulturarv: Väl betade strandängar, alternativt slåtrade, ger en bild av den typ av kultur, markanvändning, som präglat landskapstypen under 100-tals år. I kombination med en årstidsstyrd vattenregim efterliknar den naturlandskapets funktioner. Såväl kulturvärden som ekosystem har förutsättningar att gynnas av den nya vattenregimen. Båda målsättningarna bör ses som angelägna. Kanske kan strandängen utvecklas till ett multifunktionellt odlingslandskap? Ett mer effektivt nyttjade av nötkreatur för hävd, som naturvårdare, och som omvandlare av strandängens starr och gräs till protein? Naturbeteskött? Delar av strandängen kanske skulle kunna skördas för energiändamål?

En grupp inom Fältstationen Rördrommen planerar och diskuterar former för att övervaka den kommande vattenregimens påverkan på Sörfjärdens ekologiska status samt hävdens betydelse för flora och fauna. Diskussionerna omfattar så här långt övervakning av kärlväxtfloran och fågelarter knutna till strandängen med den blå bården.

Svämskogen: En alternativ, inte alls självklar, naturtyp med potential att leverera naturvårdsnytta är naturskogslik svämskog. Strandnära skog dominerad av klibbal med påtaglig interndynamik. Standardiserad övervakning av fåglar. Övervakning av häckning och vinteröverlevnad diskuteras.

Vassar: Livet i fjärdens vassar och då främst förutsättningar för rördrom ingår självklart i diskussionerna. En misstanke finns att nuvarande vattenregim vissa år missgynnar rördrommen? Vårar med liten eller utebliven vårfloed ligger is kvar, ibland långt in i maj i det vassbevuxna gungfly som är rördrommens livsrum. Is långt in i vegetationsperioden leder troligtvis till att fisk och de flesta andra bytesdjur saknas.

År 2025 planerar vi som ett år för inledande inventeringar i fält, fortsatta diskussioner samt fördjupade kontakter med markägare och berörda myndigheter. Målsättningen är att på ett så objektiva sätt som möjligt och samtidigt standardiserat, rapportera hur utvalda arter växter och djur påverkas av vattenregimen. Kan, exempelvis, gräsand fortplanta sig i fjärden?

Trippelkris: Klimat, förlust av biologisk mångfald, spridning av miljögifter. Kriser som påverkar varandra, som försämrar förutsättningar för leverans av ekosystemtjänster. Avsaknad av helhets- och landskapsperspektiv förstärker trippelkrisen. Vi befinner oss i antropocen. I detta ligger motiven till handling inom Fältstationen Rördrommen.

Tillgänglighet och underhåll

Av *Olle Philipsson*

Tillgänglighet

Under de senaste åren har grandöden, orsakad av torkan 2018 och efterföljande massförökning av granbarkborre, varit omfattande i Mälardalen. Grandöden har dessbättre inte bidragit till sämre framkomlighet för vandring på **Strandåsen**. Vindfällena har flyttats till sidan av stigar. Utblickar mot **Sörfjärden** från **Idö udde** är fortfarande magiska.

Förebyggande avverkning har bidragit till resiliens för att minska angrepp av granbarkborre. Det har gett öppna skogar med tall och lövträd. Pionjärträd som sälg, björk, ek, tall, asp har etablerats i skydd av vindfällena, som skyddar mot viltbete. Över tid kan flerskiktade bestånd med fler vegetationszoner skapas till variationsrika skogsmiljöer – vilket är av intresse för besökare och värdefullt för landskapets ekosystemtjänster.

I **Norrholms ekskog** har successioner av buskar gjort det svårt att ta sig fram på vandringsleden från Kinglöt till Mågla. Betetrycket har inte hållit stånd mot slån, nypon och hagtorn. Därför har motormanuella insatser utförts för att hålla leden öppen. I ekskogen är det en viktig uppgift att hitta ungträd av ek och gynna dess utveckling. Behov finns av att återskapa gläntor med rumslig fördelning kring värdefulla element som solitärträd och solexponerade bryn.

*Vy mot **Sörfjärden**, från **Strandåsen***

På **Kinglöts hagmark** har successioner på lersediment minskat arealen betesbegärlig gräsmark. Där har maskinröjning tryckt tillbaka utbredningen av slån mot blockig jordtyp. På skogspartier har alm och ask dött av svampangrepp. Stigen till **Kinglöts udde**, en utpost av Barvaåsen på blockig mark, håller stånd mot lgenväxning. Här ges en fin vy mot Helgarö där åsen åter visar sig hög. På fuktigt lersediment har klubbalen återtagit positioner på strandängar, efter restaureringsinsatser för trettio år sedan – en ung successionsfas i landskapets historia.

Tamdjuren ser inte al som betesbegärlig och utan vattenstörning vinner alen därmed tillbaka mark. Hur den nya vattenregimen i Mälaren kommer att påverka blir värdefullt att följa.

I **Fagerviks lövlund** är det angeläget att etablera lind och ek på frisk ståndort. En trädruin av lind går att hitta på lövlunden. Markstörning av vildsvin underlättar frösättning och i skydd av kvarlämnade grenar och toppar ger ungträd bättre överlevnad mot skador. Röjning av asp gynnar ungträdens utveckling. Särskilt oroande är leveransglappet av substrat för organismer beroende av ek och lind. En årlig sen slätter under lindarna kan komma att öka biodiversiteten.

Underhåll på anläggningar

Tillgänglighet kräver underhåll. Fågeltorn, parkeringsplatser, informationstavlor, spångar, broar, stängsel och märkning av leder behöver tillsyn. Särskilt spången till tornet vid **Kvarnbäcken** och **Fagerviksholme** var i fokus under 2024. Där åtgärdades behovet av att byta material. Vassröjning vid fågeltornen för sikt mot vatten utförs årligen, lämpligen under frusen tid på vintern. Slyröjning skapar utblickar med attraktivitet mot Barva-Lappens vassar och Kafjärdens slätter mot Idö gård och Husby – Enskifte. Överskådlighet av landskapet är av stort värde för det rörliga friluftslivet.

Värdefulla stränder för det rörliga friluftslivet i Eskilstuna och Strängnäs är begränsade till i huvudsak de oexploaterade jordbruksbygderna. Uddar och näs i skogsområden tillåter nära kontakt med vatten från land. En gles strandnära bebyggelse upplevs hindrande med känsla att göra intrång på privat mark från sjö och land. Länsstyrelsen i Södermanlands läns bedömning av det rörliga friluftslivets tillgänglighet till strandområden är cirka 20 procent. Därför är det viktigt att fortsätta hålla dessa replipunkter i Sörfjärden tillgängliga och att anläggningar, såsom fågeltorn och spångar, är av god kvalitet.

Parkeringen vid **Fagervik** har fått en ny informationstavla. Den informerar om Sörfjärden och dess omgivningars naturvärden, till exempel fakta om ekens artmångfald. Informationen om ek passar väl invid den mångåriga veteraneken.

Glädjande har vi lyckats upprätthålla beteshävd av får kring fältstationen, vilket gynnar en artrik torrbacksflora. Det för fågellivet så viktiga strandängsbetet mot **Barva-Lappen** åskådliggörs med bild och text på informationstavlan vid fältstationen. Och framför allt: I verkligheten kan besökare blicka ut över strandängsbetet mot **Barva-Lappen** från åsslutningen, där **Fältstationen Rödrömmen** är belägen.

Örnräkning 2023 och 2024

*Upprättad av Fältstationen Rördrommens projektgrupp för Örnräkning
Leif Carlsson, Elisabeth Evjen, Håkan Gustafson,
Gunilla Oleniusson, Eva Olofsson*

Kort historik - då och nu

År 2024 var det 100 år sedan havsörn och kungsörn blev fredade i Sverige! Från att havsörnen varit nära utrotad på 1970-talet har nu havsörnspopulationen status som livskraftig.

De första örnräkningarna, med fokus på havsörn, genomfördes i början endast i de centrala delarna av Mälardalen, då observerades endast ett fåtal havsörnar. Men trenden vände och efter ett antal år sågs allt fler havsörnar.

I takt med att örnbeståndet steg utökades även örnräkningen geografiskt, till att i dagsläget sträcka sig från Letälven och norra Vättern i väster, över Hjälmarens och Mälarens med omnejd, till Stockholms skärgård, Mörkö och Nynäshamn i öster.

Fältstationen Rördrommen har varit sammanhållande för örnräkningarna sedan 1990-talet. För närvarande omfattar örnräkningen ca 90 observationsplatser i det aktuella området och fler än 90 observatörer deltar årligen i örnräkningen.

Längre tillbaka ansågs havsörnen vara ett hot mot tamdjur och en konkurrent om jaktbara bytesdjur. Havsörnen var fredlös och jagades, med minskande populationer som följd.

Havsörnen finns högst upp i näringskedjan och är därmed mera utsatt för miljögifter än dess bytesdjur. Allt fler häckningar misslyckades på grund av människans spridning av gifter i naturen. Det blev allmänt känt att miljögifterna anrikades i näringskedjan, och studier av sälar, uttrar och inte minst havsörnar betydde mycket för kunskapen om miljögifterna och deras följder. När havsörnen var som hårdast drabbad utfördes närmast heroiska ideella insatser för att rädda det akut hotade havsörnsbeståndet. I början av 1970-talet startades flera hjälpaktioner för att främja havsörnens fortlevnad, bland annat "Projekt Havsörn" där Björn Helander ledde projektet inom Naturskyddsföreningens ram. Giffria stödutfodringar samt förbud mot de värsta miljögifterna möjliggjorde att populationen började repa sig.

Aktuella syften med Örnräkningen

Områdena kring Hjälmarens och Mälarens tillsammans med Stockholms skärgård utgör idag ett kärnområde för havsörn. Här finns stora sjöar och havsfjärdar, skogar av olika slag, ett intensivt brukat kulturlandskap, fritidsbebyggelse och stora urbana miljöer. Området är samtidigt ett av de mest tätbefolkade i Sverige, till stora delar även hårt exploaterat och därför behövs fortsatt övervakning av havsörnens förekomst och dess samexistens med människan.

Den årligen återkommande örnräkningen där kunniga ornitologer med mångårig erfarenhet ges tillfälle att samarbeta med en natur- och fågelintresserad allmänhet, ger örnräkningen en ny och viktig roll som folkbildning. Att bredda intresset för flora och fauna är av stor vikt för ideellt arbete inom natur- och miljövård. En strävan är att örnräkningen genomförs som en form av medborgarforskning. Mellansveriges alltmer urbaniserade befolkning utgör en målgrupp där det finns stora behov av att sprida kunskap, till exempel om vikten av biologisk mångfald samt förståelse för ekologiska och akvatiska funktioner.

Med 1900-talets miljögiftskatastrofer i åtanke finns det all anledning att aktivt studera havsörnen som miljöindikator. Det som historiskt skedde på grund av till exempel kvicksilver, PCB och DDT kan ske igen. Exempel på aktuella miljöproblem är ökande PFAS-koncentrationer och andra så kallade evighetsgifter samt mängden av mikroplaster som sprids i mark och vatten. Havsörnen har därmed gått från att för 100 år sedan vara fredlös och näst intill utrotad, till att bli en miljöindikator idag, till gagn för alla levande organismer - inklusive människan. Även studier av havsörnens ekologiska betydelse, som predator, kleptoparasit, asätare med mera, är värdefullt och viktigt att dokumentera.

Vid övervakningen av havsörnspopulationen är det också av intresse att notera tillgången till lämpliga boplatser. Träd som är lämpliga för havsörn att bygga bo i är ofta även betydelsefulla för andra fåglar som fiskgjuse och spillkråka samt inte minst för insektsfaunan. Hur och om det ökande antalet vindkraftverk, både på land och till havs, påverkar havsörnsbeståndet framöver, bör också bevakas.

Örnräkningens ursprungliga syfte, att bevaka ett hotat havsörnsbestånd och utifrån resultatet utföra stödåtgärder, verkar nu ha spelat ut sin roll. För närvarande finns inget behov av stödutfodringar, utan dessa bör närmast ses som oönskade. Även lämnande av slaktrester efter jaktbyten är oönskade, speciellt om de innehåller blyammunition.

Havsörnen och dess ekologiska funktioner har naturligtvis ett stort egenvärde. För de som får möjlighet är det en magnifik naturupplevelse att betrakta havsörnen och att studera dess art- och ålderskaraktärer.

Kungsörnarnas överlevnadsmiljöer vidgas och utökas under vinterhalvåret. Detta innebär att de födosöker i stora områden och i olika biotoper även utanför sina sommarrevir. Kungsörnar som observeras i samband med örnräkningen rapporteras naturligtvis också.

Ung havsörn, foto: Annika Byskata

Resultat - Örnräkning 2023 och 2024

Under lördagen den 4 mars 2023 och lördagen den 2 mars 2024 räknades örnar mellan klockan 10 och 12, från norra Vättern och Letälven i väster till Stockholm och Mörkö i öster. Örnar räknades från 93 lokaler under 2023 och från 94 lokaler under 2024.

Ett stort tack till alla som medverkade i Örnräkningarna 2023 och 2024!

Utifrån observationer från respektive lokal är vår bedömning att följande antal havsörnsindivider visade sig i respektive område:

	Havsörnsindivider 2023	Havsörnsindivider 2024
Västra Örebro län	1	0
Norra Vättern	3	1
Hjälmaren	48	48
Kolbäcksån – Svartån	7	4
Mälaren, väster om Hjulstabron	71	69
Mälaren, öster om Hjulstabron	84	54
Stockholmsområdet	18	9
Mörköområdet	23	12
Summa havsörnsindivider:	255	197

Bisamhället, det perfekta matriarkatet

Av Ulf Lögdahl, Eskilstuna Biodlareförening

Hannarna, drönarna, finns endast på sommaren. De föds ur obefruktade ägg och har därför endast honligt genom. Deras enda mål är att en gång i sitt liv få befrukta en bidrottning. På hösten kastas alla kvarvarande drönare ut från samhället för att inte belasta samhället under övervintringen. Bisamhället styrs därför helt och hållet av arbetsbina – alltså av det kvinnliga kollektivet.

Arbetsbi på lönblomma

Hur har då dessa samhällsbyggande och övervintrande insekter kunnat överleva i mer än 50 miljoner år och klarat av inaveln?

Här redovisas fyra viktiga orsaker:

1. Bidrottningen parar sig med upp till 25 drönare. Cirka sex dagar efter födseln ledsagar en liten svärm av arbetsbin henne till platsen där de könsmogna drönarna från traktens bisamhällen brukar samlas. Lämplig plats bör ha god termik, kanske en grusgrop, ett bergstup eller en samling höga träd. Platsen kan vara upp till ett par mil från bisamhället. Bidrottningen flyger rakt upp genom drönarklungan och förföljs av drönarna i den så kallade parningsraketen. Alla drönare som får para sig faller döda ner. Anser arbetsbina att parningen gått bra behöver inte försöket göras om nästa dag.
2. Svärmningen. Blir det för trångt i bisamhället tar cirka hälften av arbetsbina med sig drottningen ut och sätter sig i närheten. När spaningsbina rapporterat en ny bra boplats flyger svärmen dit och bygger upp ett nytt samhälle. I samhället som lämnats är redan nya drottningceller anlagda. Ofta kommer det också en andrasvärm cirka 10 dagar efter den första svärmen. Ju fler bisamhällen som finns i trakten desto mindre risk för inavel.
3. Märker bina att drottningen inte sköter sitt jobb med att lägga ägg eller att avkomman verkar konstigt dödas drottningen och en ny dras upp. Stilla byte kallar vi biodlare denna händelse.
4. Det värsta som kan hända för ett bisamhälle är att drottningen dör när det inte finns några ägg. Bina kan då inte skapa en ny fullvärdig drottning. Bisamhället kommer att gå under. Det kan ta någon månad. Ett arbetsbi tar då över äggläggningen och lägger obefruktade ägg som blir drönare. Drönarna som bildas behöver större celler som då sticker upp och bildar oregelbundna mönster lite överallt. Vi biodlare säger att samhället pucklar. Dessa drönare kommer att para sig med traktens drottningar.

Hur rättvist fördelas arbetsuppgifterna i matriarkatet?

Arbetsuppgifterna som biet kommer att utföra är åldersrelaterade.

Alla arbetsbin följer samma arbetsordning.

Ett arbetsbi föds efter 21 dygn.

Dag 1 – 3: Biet börjar med att putsa sig själv mycket noga. Det övergår sedan till att putsa celler och begjuta dessa med saliv så att drottningen kan lägga äggen där. Om temperaturen i en yngelcell sjunker under 35 grader kryper ungbiet in och värmer cellen.

Dag 4 – 6: Biet ökar sin konsumtion av pollen och honung så att de fodersaftproducerande körtlarna kommer i gång på allvar.

Dag 6 – 10: Nu matar biet larverna med sin fodersaft. De är ambin.

Dag 10 – 11: Nu gör biet sin första utflykt för att tömma tarmen och för att orientera sig. Varma sommardagar kan man se ett moln av 10-dagarsbin framför flustret.

Dag 12 – 18: Biets vaxkörtlar utvecklas nu så att tunna vaxflak kan pressas ut under biet. Biet har blivit byggbi.

Dag 19 – 21: Giftkörteln är nu fullt utvecklad och biet gör nu tjänst som patrullerande vaktbi på flustret.

Efter dag 21: Biet är nu fältbi. Bland uppgifterna ingår att samla nektar, pollen, vatten och kittvax. Leveranserna avlämnas till husbina. Det är ett slitsamt jobb och livslängden för ett fullt aktivt dragbi uppskattas till cirka en månad. Alla angivna tidsperioder är flexibla och varierar med samhällets omständigheter.

Bin som föds i slutet av sommaren utrustas med en fettkropp under bakkroppens kitinpansar. Den innehåller fett och protein vilket ökar biets chanser att överleva vintern.

Slutsats: Arbetsbinas arbetsuppgifter är rättvist ordnade. Ingen överhet finns. Styr gör matriarkatet kollektivt. Samhällets enda slav är bidrottningen. Arbetsbina styr henne helt och hållet. I tider när nektartillgången är stor matas hon upp så att hon kan lägga 2000 ägg/dygn, mer än hennes dubbla vikt. Hon utsöndrar också ett unikt feromon som gör att bina vet var hon håller till och som också håller ihop samhället.

Bilden togs i juni 2020. Det är 32 grader i skuggan. Det håller på att bli för varmt för ynglet. Därför har bina stänkt vatten över yngelcellerna. Bina kyler samhället genom att rada upp sig på insidan och utsidan och fläkta med vingarna. Jag känner hur det blåser på handen.

Hur ser framtiden ut för våra bin?

Miljön förändras. De stora skogarna med gamla ihåliga träd finns inte längre. Det är vi människor som ser till att bisamhällen finns kvar. Vi sköter också aveln vilket har gett oss snälla, svärmtröga och produktiva bin. Många har på senare tid förstått betydelsen av detta fantastiska djur. Det är glädjande. Bli biodlare du också.

Begreppsförklaringar - biodling

bistyrka	ett bisamhälles styrka - storlek eller antal bin
dragbi/fältbi	ett arbetsbi som flyger ut och samlar nektar, pollen med mera
invintring	när biodlare förbereder bisamhällen med honungsbin för vintern
linddrag	när honungsbin samlar nektar från lindblommor
yngelsättning	när bidrottningen i bisamhället lägger sina ägg

Biåret 2024

Av Torbjörn Johansson

Med en mild vinter fick våren en bra start redan i april med nederbörd på ca 60 mm både som regn/ snö och minusgrader både i början och slutet av månaden. Sälgen började blomma vecka 15 och då gjordes kontroll av bistryka och foderkontroll.

Övervintringen var god med inga förluster, men en del samhällen fick en giva foder som stöd.

Maj började med höga dagstemperaturer och bina fick en bra utveckling med kraftig yngelsättning. Det goda vädret fortsatte med bra blomning och bara någon enstaka frostnatt. Den första honungs-skörden kunde bärgas i slutet av månaden.

Årets blomning alla kategorier var ovanlig stark och förstördes ej av någon nattfrost vilket resulterade i rikliga skördar. Säkert påverkad av den stora nederbörden juli/november 2023 (490 mm) vilken ökat grundvattennivån + påspädningen av vintersnö och i årets aprilregn.

Juli började bra, men mycket regnande störde binas arbete och det fina linddraget uteblev helt.

I augusti fick bina återhämta sig och förbereda vintervilan. Invintringen kunde påbörjas redan i slutet av månaden.

Nederbörd vår/sommar 2024 (Lokalt Kjula)

Maj	18 mm	
Juni	61 mm	
Juli	97 mm	
Augusti	34 mm	
Totalt	210 mm	jmf med 2023 = 372 mm

Fältstationen Rördrommens temadagar säsongen 2024

Av Elisabeth Evjen

Här presenteras ett axplock av 2024 års temadagar.

5 maj **FÅGELSKÅDNINGENS DAG** Guidning i Rördromstornet som var bemannat under några morgontimmar. I närområdet genomfördes även en vandring, "Fåglar i Rördrommens omgivningar".

12 maj **FRILUFTSGUDSTJÄNST** vid Rördromstornet med efterföljande kyrkkaffe på Fältstationen.

2 juni **LIVET I VATTEN** Guidning bland vattenlevande småkryp i strandzonen vid Barvabadet med Kjell Westermark.

9 juni **BIN & BIODLING** Torbjörn Johansson från Biodlareföreningen i Eskilstuna berättade om biodling, om tillverkning av honung och demonstrerade visningskupan på Fältstationen.

6 juli **LYSNING EFTER NATTFJÄRILAR** Joachim Strengbom, Sörmlandsentomologerna, genomförde under några sena kvällstimmar en lysning med speciallampa efter nattflygande insekter i anslutning till Fältstationen, vilken hade extraöppet för kaffesugna.

7 juli **FLORAVANDRING** Floran studerades ur ett ekosystem- och evolutionärt perspektiv. Håkan Gustafson guidade i Fältstationens omgivningar.

11 augusti **FJÄRILAR** En presentation av våra svenska dagfjärilar och deras ekologi, tips om lämplig litteratur och tips om hur vi känner igen våra vanligaste arter. Entomologerna Håkan Elmquist och Björn Carlsson medverkade.

8 september **SKÄGGMESENS DAG** Guidning bland fåglarna i Fältstationens omgivningar där Leif Carlsson från OKE berättade intressanta fakta om skäggmesarnas liv i vassen. - Se följande artikel: Skäggmesens dag.

Backklöver - Årets växt 2024, torrbacke vid Fältstationen Rördrommen, foto: Håkan Gustafson

Skäggmesens dag

- Temadag den 8 september 2024 - vid Fältstationen Rördrommen

Av *Gunilla Oleniusson*

Vid 7-tiden en morgon i början av september samlades en skara intresserade vid Rördromstornet där dagens guide Leif Carlsson med inlevelse berättade många intressanta fakta om skäggmesen, en av de fågelarter som häckar i bladvassarna kring Sörfjärden.

Inga skäggmesar sågs under den första timmen, men till vår glädje flög en kungsfiskare över vattenspegeln. För övrigt var det ganska få fåglar i farten. Vi lämnade tornet och gick en bit in på stigen där ett försök gjordes att gå ut i vassen för att komma lite närmare fåglarna. Tyvärr var stigen ut förbi Lars Brobergs gamla ringmärkningskoja alldeles för blöt och lerig för att beträda. Det kan nog fungera en riktigt torr sommar, eller om det är ett bra isläge under vintern. Vi stannade i stället till vid de stora, mäktiga tallarna och granarna i slutningen ner mot stranden. Där hördes och sågs bland annat en intensivt lockande bergfink, stjärtmesar, bofinkar, rödhake, gårdsmyg och lövsångare hördes i strandzonen och kungsfåglar lockade högt uppe i granarna.

Tillbaka i tornet hade vi tur och dagens målart skäggmes flög lockande runt och födosökte bland vassruggarna. Den lilla flocken på 5 fåglar sågs ett flertal gånger, tyvärr på ganska långt håll, men det arttypiska plingande lätet hördes tydligt över viken. Skäggmesarna har extremt små, korta vingar för att lätt kunna förflytta sig i vassen under födosökandet efter insekter och vassfrön, men de är däremot inga bra långflygare. Därför genomför skäggmesarna frampå höstkanten så kallad högflygning, då fåglarna, ofta familjevis, hastigt flyger högt upp ur en vassrugge för att med vindens hjälp förflytta sig till andra vassområden med bättre tillgång på vassfrön. Vattenrall hördes grymta ganska nära tornet. Leif berättade att skäggmesarna häckar väldigt lågt nere bland vassstråna och ungarna därför ofta kan bli ett lätt byte för vattenrallen.

Längre österut i fjärden sågs en havsörn skrämman upp en ansemlig flock med storskarvar, vilka flög lågt över vattnet och försvann bakom trädridan på en holme. Havsörnen sågs sedan sitta och spana från ett buskage, en fiskgjuse kom seglande över vattnet, flera bruna kärrhökar flög över vassarna och tre lärkfalkar jagade graciöst fram och tillbaka i jakt på byten.

Efter skådartimmarna kunde de som önskade köpa sig kaffe med tillugg av dagens stugvärd på Fältstationen Rördrommen. Som avslutning på dagen kom en vacker röd glada seglande rakt över fältstationen och några av oss fick en riktigt fin observation där gladan i sällskap med en ormvråk cirklade runt.

Temadagen hade totalt 16 deltagare, bland annat från Ornitologiska Klubben i Eskilstuna, Strängnäs Ornitologiska Klubb och Naturskyddsföreningen Eskilstuna. Den mycket trevliga, intressanta och lärorika temadagen vid Fältstationen Rördrommen sammanförde de olika föreningarna i en gemensam aktivitet och alla var mycket nöjda.

43 fågelarter kunde noteras under de nästan 4 1/2 timmarna i och kring Rördromstornet: Grågås, sångsvan, gräsand, ringduva, vattenrall, trana, sothöna, tofsvipa, fiskmås, gråtrut, gråhäger, storskarv, kungsfiskare, fiskgjuse, brun kärrhök, havsörn, ormvråk, lärkfalk, röd glada, skata, kråka, korp, större hackspett, spillkråka, entita, talgoxe, blåmes, skäggmes, stjärtmes, ladusvala, lövsångare, sävsångare, gransångare, svarthätta, kungsfågel, gårdsmyg, rödhake, trädkryp, bofink, bergfink, sädesärta, björktrast och sävsparv.

Skäggmes på vass, foto: Annika Byskata

Lite fakta om skäggmesen *Panurus biarmicus*

Skäggmesen är helt beroende av bladvassar för såväl häckning som för överlevnad, det vill säga ett liv i bladvassen under hela årscykeln. Den är monofag, vilket innebär att den är anpassad till ett liv i ett enda habitat - bladvassen. Detta ställer extrema krav på anpassning, speciellt för vår nordliga mellansvenska population.

1. För att röra sig smidigt inne i de mycket trånga utrymmena bland vasstråna, har den mycket korta rundade vingar.
2. Under vegetationsperioden lever den av samt föder upp sina ungar på smådjur, bland annat insekter och spindlar, detta i konkurrens med tropikflyttande insektsätande fåglar, till exempel rörsångare.
3. Arten hinner med två, ofta tre kullar, vilket är nödvändigt för att kompensera den höga dödligheten.
4. Första kullens ungar häckar ibland samma år som de är födda.
5. Vid vegetationsperiodens slut i början av september övergår skäggmesen till en diet på huvudsakligen vassfrön. Ett organ, den så kallade muskelmagen, bildas och fylls med fin sand av nötningståligt mineral, där fröna kan malas för att göras tillgängliga för fågeln. Den behöver vara nötningståligt eftersom sanden kanske måste fungera långt in i april kommande vår.
6. I september står skäggmesen inför ett "val" - vara kvar eller byta vassmiljö. Arten har av allt att döma förmågan att känna av om den lokala förekomsten av vassfrön kan ge vinteröverlevnad åt alla lokala skäggmesar efter en framgångsrik häckning. Vissa höstar är det ont om frön i relation till antalet skäggmesar på grund av liten eller nästan ingen frösättning.

7. Liten frösättning i bladvass i förhållande till antalet skäggmesar stimulerar fåglarna till att byta vasslokal inför vintern. De korta vingarna är anpassade till rörelser i vassen och lämpar sig mycket dåligt för längre flygningar. Högflykt är då lösningen - ljudliga flockar av skäggmesar samlas och lyfter för att känna av vind. Oftast faller flocken tillbaks ner i vassen, men vid lämplig vind följer de med, i vilken riktning det än blåser. Det var på så vis mycket stora populationer från de nederländska invallningarna under tidigt 1970-tal, med vindens hjälp, nådde Tåkerns stora bladvassar. Några milda vintrar i följd gjorde att vinteröverlevnaden i Tåkern blev god och antalet skäggmesar växte. Populationen var tillräckligt stor för att några skulle ha egenskaper som gjorde att de klarade den första snörika stränga vintern. Förutom kölden måste fåglarna även klara av den i Sverige kortare dagen och hinna få i sig tillräckligt med energi under dygnets ljusa timmar. Ytterligare en flaskhals måste passeras, deras muskelmage får inte tillbakabildas när smådjur börjar röra sig i samband med vårens första varmluftframtöt. Det kommer vintriga bakslag som gör att frön på nytt under en kortare tid blir den enda tillgängliga födan. Endast fåglar med dessa egenskaper överlevde i vår nordligt tempererade klimatzon. Överlevarna var tillräckligt många för att bilda en population som så småningom spreds till Mälaren och Sörfjärden. Skäggmes ringmärkt i Sörfjärden har till och med återfunnits i Nordnorge!

Skäggmes på vass, foto: Annika Byskata

Faunaåret 2024 vid Sörfjärden

Av Ture Persson

Det har varit ett intressant år då uttrar sågs både i mars och november, vilket tas upp i slutet av artikeln. Vi väntar även med spänning på när ägretthäger ska bli en ny häckfågel i fjärden.

Kylan kom i december och isläggning skedde. Vassen utanför Rördromstornet slogs den 10 januari. Tyvärr fanns ej bärande is utanför Kvarnbäckstornet så att vassen där kunde ej slås.

Salskrake - hane, foto: Simon Olofsson

Fåglar

Fågelskären i Sörfjärden

Ingen landstigning har skett, utan räkning av fåglar har skett från båt på lagom avstånd.

Fingerborgen: fisktärna 20 par, gråtrut 11 par, havstrut 1 par, skrattnås 60 par, vigg 3, snatterand 1.

Svavelgrund: fisktärna 20 par, gråtrut 11 par, havstrut 1 par, storskarv 8.

Dyskär: fiskmå 2 par, fisktärna 3 par, grågås 2, sångsvan varnar, knipa 2.

Välån holme: sångsvan varnar, näktergal spelar

Observationer från Fältstationen, stugvärdar - och hämtat från Artportalen

Knölsvan 1 par med 3 ungar Rördromstornet 21/7, 32 ex Fagervik 18/11.

Sångsvan 2 ex varnande.

Mindre sångsvan 3 ex rastande Fiholm 3/9.

Grågås Rördromstornet 29/1 - årets första observation.

Fjällgås 14 ex rastande, Fiholm 3/9.

Blåsgås 30 ex Näsbyholm, 18/3, 400 ex Kinglöt 17/10.

Spetsbergsgås 4 ex Fiholm 3/9.

Bergand Eksåg 11/4.

Sjörre 40 ex Eksåg 2/4 och 12 ex 15/11.

Salskrake 42 ex Idö, 12 ex Fagervik 17/11.

Småskrake Eksåg 17/1 och 29/4.

Storskrake 6 ex Idö 17/11, 6 ex Fagervik 17/11.

Årta Rördromstornet 27/3.

Brunand Kvarnbäckstornet 12/4.

Alfågel Sjöborg 18/1.

Vigg 325 ex Idö 17/11.

Trana Kvarnbäcken 11/3, 3 par med ungar Näsbyholm-Askare.

Gråhäger många observationer men ingen känd koloni.

Ägretthäger sågs mellan mars och oktober. När kommer första konstaterade häckningen? Häckar i vass och videbuskar med första kända häckning i Sverige på Gotland 2012.

Rördrom årets första observation, Rördromstornet 21/3.

- Under säsongen cirka 10 revir i vassarna.

Rördrom, foto: © Ingvar Jansson

Vattenrall Örsundet 9/4, Näsbyholm 2/5.

Rörhöna Näsbyholm 29/4 - 3/6.

Småfläckig sumphöna sång/spel
Örsundet 28/4 - 3/6.

Strandskata Kinglöt 3/5, Ånsholmen
15/5.

Kungsfiskare Eksåg 4/5, Rördromstornet
8/5, Pumphus-Bergshammar 20/11.

Enkelbeckasin Rördromstornet 28/4.

Mindre hackspett revir vid Örsundet o
Ånsholmen.

Göktyta revir vid Örsundet.

Blå kärrhök hane observerad Askare
18/9.

Brun kärrhök Rördromstornet 27/3. -
Troligen 10 revir vid fjärden, under
säsongen.

Fjällvråk Fiholm 19/1.

Ormvråk årets första observationer,
Askare 4/1, Örsundet 4/1.

Kungsörn Kinglöt 17/3.

Havsörn 2 häckande par med 2 resp 1 unge samt ett revir med okänt
resultat. - Detta är första häckningarna med unge sedan 2001.

Fiskgjuse Rördromstornet 29/3. Endast ett par med flygga ungar, samt ett
revirhållande par. En mycket negativ utveckling, då det för 10 år sedan fanns
10 häckande par. Fritidsfisket med snabba båtar under våren är säkert
orsaken – den störningskänsliga fiskgjusen häckar strandnära.

Pilgrimsfalk Rördromstornet 7/10.

Tornfalk Askare från 31/3 - 23/10. Holkar finns uppsatta på lador.

Lärfalk 7 ex Kvarnbäcken 10/5 samt revir Rundholm, Vansö.

Röd glada Observationer från 31/3 – 20/10.

- Revir Rördrommen och Kinglöt. Mycket vacker och elegant flykt!

Duvhök Askare 4/1.

Sparvhök Askare 3/2.

Hornuggla Näsbyholm 29/5 - par med tiggande ungar.

Varfågel Rördromstornet 10/1 och 17/11.

Skogsduva 2 ex Vävle 12/1, Fiholm 18/3 och 23/3.

Näktergal Kinglöt 3/5.

Skäggmes Rördromstornet - 3 ex 4/1, 3 ex 9/5, 5 ex 8/9.

Gulärta Brännelund 12/5.

Forsärla 2 ex Askare 28/8 och 29/8.

Sånglärka 2 ex Askare 28/2.

*Brun kärrhök vid Kvarnbäckstornet,
foto: Sten Ljungars*

Trastsångare Rördromstornet 4/5, Kvarnbäcken 4/5. - Många revir ända upp
till Björsund.

Kärrsångare Näsbyholm 18/6.

Gräshoppsångare Näsbyholm 19/5.

Rörsångare Rördromstornet 30/4.

Sävsångare Rördromstornet 30/4.

Vassångare Rördromstornet 1/5 - 16/6, Kvarnbäcken 2/6.

Lövsångare Rördromstornet 15/4. - Kraftig minskning!

- Vi ber om rapporter under kommande vår.

Däggdjur

Bäver Bäverhyddor finns närmast Fältstationen Rördrommen före Idö,
på Ånsholmen inom synhåll från Eksågstornet, i kanalen vid Pumphuset
Bergshammar samt vid Aborrudden Vålnäs.

Utter Den 6 mars fick undertecknad se en utter från Rördromstornet, då den
kalasade på fisk. och efter en stund kom två uttrar hoppande nära tornet.
Spår har setts vid vasslätter utanför Rördromstornet och Kvarnbäckstornet
varje vinter. Men denna gång har flera livs levande visat sig - en härlig syn.

Den 24 november hade Fredrik Hellner turen att få se två uttrar från
Eksågstornet och han fick även bra bilder. Glädjande utveckling då arten var
nästan borta efter biocidkrisen på 60-talet.

Två uttrar på isen vid Eksågstornet 2024-11-23, foto: Fredrik Hellner

Grågås vid Sörfjärden 2023 och 2024

Av Leif Carlsson

Först en kort tillbakablick för att bättre förstå den oerhörda dynamik som följt den västeuropeiska grågåsen under de år som fältstationen Rödrömmen bedrivit sin verksamhet.

Grågåsen, som lever hela sitt liv i Västeuropa, var, fram till fågeldirektivets (79/409/EEG) tillkomst, på olika sätt förföljd. Den betraktades överallt främst som mat - under vinterhalvåret i sydvästra Europa av människor som upplevt två världskrig, och under sommarhalvåret av alla de människor som fortfarande levde i och var beroende av landskapets alla tillgängliga delar. Grågåsen, ständigt förföljd, blev oerhört tillbakaträngd, skygg och sällsynt i södra och mellersta Sverige.

I och med EUs tillkomst, kom all jakt på grågås att förbjudas. Helt rimligt med tanke på situationen då. Den mycket observanta och intelligenta grågåsen reagerade snabbt på fredningen. Som fredad började den snart (åter)erövra livsrum.

Någonstans i detta skede började grågåsen etablera sig vid Sörfjärden. Nyrestaurerade, kreatursbetade, kortgräsiga strandängar mellan spannmålsfält och fjärdens täta vassar, erbjöd grågässen optimala förutsättningar för häckning. Vassar att gömma bon i, kortbetade strandängar som erbjöd bete åt gäss i alla åldrar och kanske viktigast av allt späd, nysådd spannmål på intilliggande åkrar, som gav perfekt näringsrikt bete åt de små gässlingarna. Från Nabbetorp i söder till Vävle i norr.

Räven, förföljd och samtidigt påverkad av rävskebbar, var vid den tiden grågåsens enda naturliga fiende. Havsörn och vildsvin fanns knappt i landskapet. Det blev nödvändigt med åtgärder för att försöka möjliggöra samexistens mellan den kraftigt expanderande grågåsen och traktens spannmålsodlingar.

Den mest effektiva skademinimerande och samtidigt populationsdämpande åtgärden var utan tvekan stängslingen som hindrade ungvullar och ruggande gäss utan flygförmåga, att till fots nå spannmålsfälten. Den häckande populationens betande begränsades därmed i huvudsak till de hävdade strandängarna. Instängslad, hävdad strandäng som betesmark, under vår och försommar då samtliga grågäss saknar flygförmåga, var tänkt som en "flaskhals".

Efter ett antal år, ändrades beteendet hos de icke häckande gässen. I stället för att stanna och rugga i fjärden, flyttade de. Kanske för att havsörn, som gör gäss utan flygförmåga sårbara, börjat uppträda. En alternativ orsak till att flyttningen minskade är den ökade konkurrensen om betet med uppväxande gässlingar. - Kanske en kombination för att optimera möjligheterna för tillväxt och överlevnad.

Sedan 2010 beviljar länsstyrelsen skydds jakt under tidig vår. Det är den del av året som grågåsen bedöms göra störst skada på nysådda och växande grödor. Tyvärr är gås jakt inte helt oproblematiserad. Det har visat sig att var femte gås har hagel i sig, se Vår Fågelvärld nr1 - 2025. Förutom fåglarnas lidande medför det en oönskad spridning av bly.

Grågäss är alltså, som antytts ovan, traditionsflyttare. Andra arter av gäss stannar endast slumpmässigt i och vid Sörfjärden för att rasta.

Avlastningsåkers/Gåsåkers funktion

Avlastningsåker, som i dagligt tal kallas Gåsåker, ligger alldeles intill, väster om Fältstationen.

Under 2023 års vårräkning 1 sågs samtidigt endast 11 grågäss på avlastningsåker av de totalt 1714 betande grågässen i hela sörfjärdensområdets kontrollerade åkermarker. Alla gåsarter inräknade gav vid tillfället 1886 betande gäss på vårrödorna. Den beskrivna situationen är regel och inget undantag.

Häckning 2024

Förutsättningarna för grågås i nuläget att lyckas med häckningar fram till flygga ungar tycks vara kraftigt begränsade.

Trycket från skydds jakt, predatorer som främst havsörn och vildsvin i kombination med minskad strandängshävd bedöms vara de huvudsakliga skälen. Minskad hävd försvårar betet för små gässlingar. Betesytor som återstår blir båt- och badplatser med kortklippt gräs fram till en öppen strand.

Där ambitionen finns att värna både kulturarv och den höga ekologiska status som en välhävdad strandäng i kombination med en årstidsstyrd vattenregim kan ge, där är det angeläget att behålla ett välfungerande stängsel mellan strandäng och spannmålsfält inklusive golfbanan.

Grågäss vid Näsbyholmssundet – Livsfarlig vägren

Vårräkningar 2023 och 2024

Vårräkning 1 görs tidigt i mars då hela den lokala populationen bedöms ha anlänt. Ett antal fältbesök för rekognosering föregår räkningen. När såväl gamla, tidigt anlända väletablerade gäss med sina fjolårsungar (grågåsen är traditionsflyttare) samt ännu inte häckande gäss (ålder 3K - 5k) ser ut att vara på plats, då utförs räkningen. Gässen räknas vid samma tidpunkt/klockslag av 4 till 5 observatörer ute i fält, från Rosöga i söder till Storängen, Vävle i norr.

Vårräkning 2. Samma metod som för vårräkning 1. Utförs då de häckande gässen bedöms ha påbörjat sin häckning och bundits till ägg och/eller ungar, men i god tid före ruggningen. Fälten besöks nu främst av unga ännu ej häckande gäss och nu är det de som räknas.

Resultat - Antal grågäss

Vårräkning 1: 2023 = 1714 grågäss

- Resultatet påverkades av den ovanligt sena våren. Den mycket höga siffran (1714 grågäss) bedöms ha bestått av, förutom lokala fåglar, även rastande gäss samt grågäss tillhörande häckande bestånd från traktens mindre sjöar.

Vårräkning 1: 2024 = 800 grågäss

- Detta resultat sammanfaller så gott som helt med genomsnittet, 825 grågäss, för åren 2007 – 2024.

Vårräkning 2: 2023. Ingen räkning genomfördes.

Vårräkning 2: 2024 = 399 grågäss.

Räkningar under hösten

Grågäss besöker åkrar för födosök så snart årets ungar lärt sig flyga och de ruggande äldre fåglarna återfått flygförmågan. Skördeskador förorsakade av gäss före skörd, ses främst på fält med liggsäd, där gässen kan gå ner. Kombinationen vildsvin - grågås antas vara ogynnsam. Under och efter skörd, då antalet grågäss ökar, söker gässen helst upp redan skördade fält där de förutom bete, också har runtomsikt och därmed ökad trygghet. Under september tenderar grågässen vara som flest, medan de vid oktoberräkningen har inlett höstflyttningen, varför de under vissa oktoberräkningar har saknats helt.

Hösträkningarna 1 och 2 görs en helg i mitten av september respektive i mitten av oktober. Räkningen görs från fasta platser och vid samma tidpunkt/klockslag mitt på dagen då fåglarna vilar ute på fjärden.

Resultat - Antal grågäss

2023: September = 4946. Oktober = 1565.

2024: September = 4522. Oktober = 1200.

2007 - 2024: Genomsnitt för september = 3824. För oktober = 1268.

Grågås - hane på vassbevuxet gungfly - bevakar boplats

Några rader om att vara Stugvärd vid Öppet Hus

Av Lena Hellman - Strängnäs Ornitologiska Klubb

Det är mulet och lite blåsigt när jag anländer till Rördrommen en oktobersöndag för att vara stugvärd. En liten flock kungsfåglar tillsammans med talgoxar och pilfinkar möter vid syrenbersån. Efter att ha satt upp "öppet"-skylten och flaggan utomhus är det dags för dagens stugvärd att räkna in gässen på gåsåkern. Förhoppningsvis lockar gåsåkern till sig gäss från böndernas nysådda fält. 3 ggr varje söndag räknas gässen. Kl. 9, 12 och 14.30. Som stugvärd ska jag också notera väderlek, mäta vattenståndet i sjön, se till att gutefåren i hagen intill får färskt vatten och förstås välkomna besökare.

Inne i fältstationen kan besökare se intressanta utställningar. T.ex utställningen om Södermanlands fladdermöss. Fladdermusen är ett flygande däggdjur och i Sverige finns 19 olika arter. Alla fladdermusarter är fridlysta och många av dem rödlistade.

I rummet till vänster vid entrén visas en fotoutställning om havsörn. Ett foto visar en imponerande bild av en havsörn, med utbredda vingar, i naturlig storlek.

Fältstationen har även några exemplar av uppstoppade fåglar. Bland annat en rördrom som är inlånad från Naturhistoriska Riksmuseet i Stockholm.

Fältstationen Rördrommen har öppet hus varje söndag 09.00-15.00 från mars till oktober. I samband med öppet hus ordnar stugvärderna med kaffe och bulle till självkostnadspris. Vid Fältstationen finns även plats för besökare att äta sin medhavda matsäck.

Ni som vill komma på besök en vardag är välkomna att ta kontakt via: info@rordrommen.nu

Som stugvärd träffar du många trevliga människor, följer naturens växlingar och gör en insats för naturen.

Skulle du vilja vara stugvärd hör av dig till kontakt@strangnasornitologerna.se eller info@rordrommen.nu

För mer information besök Rördrommens hemsida rordrommen.nu

Fältstationen Rördrommens skolverksamhet

Av Elisabeth Evjen

Fältstationen Rördrommen har bedrivit skolverksamheten "naturskola" i liten skala sedan 2003.

Skolklasser från Eskilstuna och Strängnäs, i årskurserna 3 till 5, bjuds årligen in till Rördrommen under några veckor i maj, för en skoldag ute i det fria. En skolklass per dag. I maj är chansen stor att få höra vassens doldis rördrommen tuta. Fågeln Rördrommen har gett namn åt Fältstationen. Sörfjärden var tidigare ett av Sveriges kärnområden för rördrom. Rördrommen smyger fortfarande omkring i Sörfjärdens vassar men inte i lika stort antal som för några årtionden sedan.

Gädda i grunt vatten, foto: Håkan Gustafson

Eleverna anländer med buss till samlingsplatsen vid Barvabadet kl 9. De är redan vid ankomsten indelade i tre grupper. Rördrommens "naturskola" består av tre olika stationer som elevgrupperna varvar mellan under skoldagen:

1. Livet i vatten. Med stor entusiasm håvar eleverna upp vattenlevande småkryp och insekter, som sedan artbestäms tillsammans med en av våra kunniga informatörer.
2. Bin och biodling. Vid Fältstationens visningskupa får eleverna lära sig om pollinatörer som tambin och vildbin. Hur ett bisamhälle fungerar samt även hur man slungar honung. Har man tur ges tillfälle att smaka på nyslungad honung.
3. Växter och fåglar. Längs naturstigen till Kvarnbäckstornet lär vi oss bl.a om vikten av mångfald, vi tittar och lyssnar på fåglar, pratar om barrträd och lövträd, blommor, växter och myrstackar m m.

Det är en fröjd att se eleverna galoppa iväg längs naturstigen mot Kvarnbäckstornet. Det ser mera ut som ett kosläpp än en guidad naturvandring. Samma elever står en timme senare andäktigt och lyssnar på hur ett bisamhälle fungerar. Stationen "Livet i vatten" är oerhört populär! Med stort intresse och koncentration svänger eleverna sina håvar i vattnet från bryggan i hopp om att fånga småkryp. Fångsten förs över till plastbyttor för att studeras närmare tillsammans med guden. Färdig med studierna hålls småkrypen ut i vattnet igen. Blöta strumpor och blöta byxben verkar mest vara en bonus?

Skolverksamheten på Fältstationen Rördrommen är GRATIS! Alla guider och informatörer arbetar ideellt. Att hyra buss för att transportera eleverna till Rördrommen bekostas emellertid av skolorna. Två år i rad har även en gymnasieklass förlagt en skoldag till Fältstationen Rördrommen. Realgymnasiet i Eskilstuna har en linje med inriktning Naturturism. Vid dessa besök har lärarledd undervisning varvats med besök i Fältstationens utställning samt naturguidning i Rördrommens omgivning, ledd av personal på Fältstationen.

Skolor i Eskilstuna och Strängnäs, alla årskurser, är välkomna att boka in ett studiebesök på Fältstationen Rördrommen även andra tider på året! Välkomna!

Myskbock på aspskott vid Fältstationen Rördrommen, foto: Håkan Gustafson

En pärla i Mälaren har äntligen blivit naturreservat. Välkommen till Segersön!

Av Janni Servin och Markus Forsberg – Länsstyrelsen Södermanlands län

Segersöns naturreservat ligger i Mälaren och omfattar en samling öar mellan Fogdön och Tosterön. Hela reservatet är 779 hektar stort, landytan är 133 hektar och resterande del utgörs av vatten.

Områdets höga naturvärden har varit kända under lång tid och beskrivs bl.a. i länets naturvårdsprogram från 1991. Flera entomologiska undersökningar har genomförts under åren, vilka har uppmärksammat områdets höga värden. Området är sedan 1998 utpekade som ett Natura 2000-område enligt art- och habitatdirektivet och i december 2024 bildades Segersöns naturreservat.

Värdefull ädellövskogsmosaik

Karaktäristiskt för Segersön är, utöver de värdefulla betesmarkerna, en mosaik av ädellövskog med olika trädslag. Landskapet är varierat med både öppna och mer slutna miljöer. I området finns många grova äldre träd som är viktiga livsmiljöer för ovanliga arter. Markerna har fått sin karaktär av att de har betats under lång tid. Segersön är ett av de viktigaste naturområdena vid Mälaren för sällsynta och hotade arter. Fler än 75 rödlistade arter är kända härifrån.

Betande djur på Segersön, foto: Markus Forsberg

Hamlade lindar är särskilt värdefulla

Det som sticker ut lite extra är alla de tidigare hamlade lindarna, varav några är väldigt grova och 200 till 300 år gamla. Det är även dessa träd som har de högsta naturvärdena i reservatet eftersom många ovanliga insekter lever i anslutning till dem. Flera av insektsarterna har sina enda europeiska förekomster i denna del av Mälarenregionen. De tre mest sällsynta arterna är de starkt hotade lindlevande skalbaggar lindgrennagare, lindfläckbock och lindplattbagge.

Äldre lind med spår från tidigare hamling, foto: Markus Forsberg

Besök Segersön

Till Segersön tar du dig med egen båt.

Det finns en nyligen uppförd besöksbrygga i nordväst på Segersön och från den kan du nå vandrings slingan som tar dig runt ön. I anslutning till besöksbryggan finns en gärdesgårdsfålla där du som besökare kan komma i land och fika utan direkt kontakt med betande djur. På Segersöns norra del finns även en gärdesgårdsfålla uppsatt där du kan tälta utan att vara direkt bland betesdjuren.

Som besökare kan du få en stor variation av olika upplevelser, exempelvis mosaiken av olika ädellövskogar, den rikliga förekomsten av olika buskar, öppna ytor, intensiv fågelsång på våren, fina utsiktsplatser utöver Mälaren och tydliga tecken på hamlade ädellövträd.

För att läsa mer om Segersön och de andra öarna som ingår i reservatet, besök gärna Länsstyrelsens webbplats.

www.lansstyrelsen.se/sodermanland/besoksmal/naturreservat/segerson.html

Kampen mot den invasiva växten sjögull

Av Amanda Wännman – Länsstyrelsen Södermanlands län

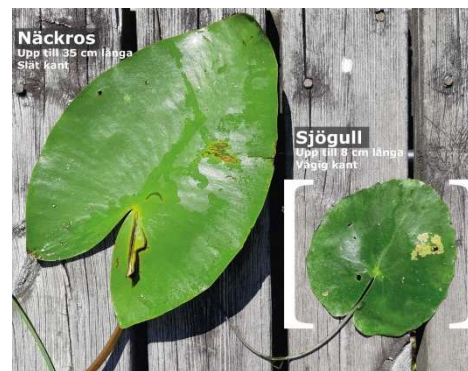
Den invasiva växten sjögull sprider sig i Mälaren vilket kan ha stora negativa konsekvenser för ekosystemet. Under flera års tid har en projektgrupp bestående av kommunerna runt Mälaren och Mälarens vattenvårdsförbund, tillsammans men länsstyrelserna i Västmanland och Södermanland, drivit ett omfattande projekt för att bekämpa sjögull.

Att bekämpa invasiva arter är ett tungt och svårt uppdrag. För att få bästa möjliga effekt krävs ofta tidiga och riktade åtgärder för att stoppa spridningen. Detta föranses av god finansiering, stor arbetsstyrka och välutvecklade metoder, vilka är förutsättningar som inte alltid är helt självklara. Förutom direkt finansiering från projektmedlemmarna har bekämpningen finansierats av LONA och LOVA bidrag.

Blommande sjögull, foto: Carina Tennfors

Vad är sjögull?

Jämförelse mellan gul näckros och sjögull, foto: Kungsörs kommun

Sjögull är en växt som trivs i näringsrika och lugna vatten där den bildar långa rotsystem ner till 3 meters djup, som kan liknas med jordgubbars växtsätt. De börjar växa under april och får vackra gula blommor med fransiga kronblad under sommaren för att sedan övervintra. Bladen är runda och flikiga, tillskillnad från gul näckros, som har större och mer ovala blad.

Var kommer den ifrån?

Dess naturliga utbredningsområde omfattar Centraleuropa och Asien och anses där vara hotad trots att den är ett stort problem i Sverige. På grund av växtens attraktiva blommor har den sedan 1800-talet planterats ut som prydnadsväxter i dammar. På 30-talet planterades den ut i Väringen där den sedan, via Arbågaån, spridit sig ut i Mälaren.

Varför ska den bekämpas?

Sjögull sprider snabbt ut sig i täta bestånd som konkurrerar ut inhemska växter genom att skugga botten. Resiliensen, alltså förmågan att återhämta sig efter en störning, är mycket viktigt för att ett ekosystem ska frodas och må bra och att ha en hög biodiversitet med många olika arter ökar resiliensen. Invasiva arter som sjögull, som skapar områden med bara en art är därför ett stort hot som behöver bekämpas för att våra ekosystem ska fungera väl även i framtiden.

Arten är även ett hinder för oss då den hindrar aktiviteter som fiske, båtliv och bad.

Sjögull, foto: Linus Ekström

Hur bekämpas den?

Projektgruppen har sedan uppstart, kontinuerligt utvecklat och testat bekämpningsmetoder för att effektivisera åtgärderna. Tidigare klipptes plantorna men detta leder till ökad spridningsrisk då det räcker att mycket små växtdelar flyter i väg och faller till botten en bit bort för att ett nytt bestånd ska kunna slå rot där. Det som visats mest effektivt är skuggning. Sjögull, precis som andra växter, behöver solljus för att fotosyntetisera och växa. Genom att skugga bestånden under minst två växtsäsonger dör de ut och påverkan på miljön är liten. Projektgruppen och verkstaden AMA i Eskilstuna, som är placerad under Arbetsmarknads- och vuxenutbildningsnämnden, har utvecklat flytdukar som ankras i vattnet och kan ligga i över vintern utan att gå sönder.

Flytande ramar försedda med duk, för bekämpning av sjögull, foto: Ingmars drönartjänst

Svampsjukan 2023

Under 2023 upptäcktes en sjukdom på stora bestånd av sjögull, framför allt i närheten av Kungsör. Den spred sig snabbt och resulterade i en omfattande minskning av artens utbredning. Prover togs och skickades till SLU för identifiering och det visade sig handla om ett svampangrepp. Med runt en tredjedel av bestånden borta ser projektgruppen ett gyllene tillfälle att komma steget närmare utrotning.

Hur kan jag själv bidra till att minska spridningen?

Om du skulle upptäcka sjögull i naturen eller vid din brygga kan du rapportera ditt fynd på invasivaarter.nu. Det är till stor hjälp i vårt arbete i att upptäcka nya bestånd och snabbt kunna starta en bekämpning. Ta gärna upp och diskutera och sprid information med personer i din närhet. Ju fler som är informerade desto bättre är det. Rent praktiskt avråds alla från att åka genom bestånden, varken med båt eller kajak, och inte heller simma igenom. Detta kan leda till ökad spridning och ett ännu större problem.